

MALATYA İLİ DOĞANŞEHİR İLÇESİ HALK HEKİMLİĞİ UYGULAMALARINDA ESKİ TÜRK İNANIŞLARININ YANSIMALARI
REFLECTIONS OF OLD TURKISH BELIEFS ON FOLK MEDICINE PRACTICES IN DOĞANŞEHİR DISTRICT OF MALATYA PROVINCE

Begüm KURT*

Öz

Halkın doktora gitmediği ya da gidemediği durumlarda başvurduğu çare ve yöntemler halk hekimliği ya da halk sağaltmacılığı olarak adlandırılmaktadır. Uzun yılların gözlem ve tecrübesi ile süregelen işlemler halk bilgisinin zengin ve köklü oluşuna dair bir göstergedir. Kökeni Orta Asya Türk bilgi yapısına bağlılık gösteren bu uygulamalarda temelinde inancın da yer aldığı göz önünde bulundurulmalıdır. Biz de bu düşünceyle incelemeye aldığımız yöntem ve işlemleri halk inançları bağlamında değerlendirdik.

Çalışmada Doğanşehir yöresinde uygulanan adet ve pratiklerin neler olduğu karşılıklı görüşme ve gözlem yöntemleri kullanılarak elde edilmiştir.¹ Alan çalışmasıyla kayıt altına alınan bu sağaltım işlem ve tekniklerinin sınıflandırılması yapılmış; yöreye ait halk hekimliği bilgi sistemi verileri bitkilerin gücünden yararlananlar, hayvanların gücünden yararlananlar ve farklı inanç ve uygulamalar başlıkları altında gruplandırılmış ve bu uygulamalar üzerinde inancın etkisinin ne şekilde olduğunun ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Kuşaktan kuşağa aktararak uzun yıllardır kullanılan halk tıbbının bu özel kalıplaşmış ve yöntem ve teknikleri, yöre insanının sağlığını korumada ya da düzeltmede sahip olduğu önemi ve işlevi korumaktadır. Bununla birlikte günümüz tıbbının sağladığı imkânlar dolayısıyla ülkemizin diğer yörelerinde olduğu gibi Doğanşehir yöresinde de akılcı ve çağdaş tıbbi yöntemler etkin bir durumdadır. Modern tıbbın çare olamadığı durumlarda ya da iyileşmenin daha hızlı ve etkili olmasının istendiği durumlarda halk hekimliği yöntemleri güvenle uygulanmaktadır. Yörede varlığı sürdürülen ocaklar bunun en kuvvetli göstergesidir.

Anahtar Kelimeler: İnançlar, Halk Hekimliği, Sağaltmacılık, Malatya, Doğanşehir.

Abstract

In cases where the public does not go to the doctor or does not go to the doctor, the remedies and methods that the public is referred to as public medicine or public health. Many years of observation and experience of the ongoing process is an indicator of the rich and deepening of public knowledge. It should be taken into consideration that belief is based on these practices, whose origin is a commitment to Central Asian Turkish culture. We also evaluated the methods and procedures that we took into consideration with this idea in the context of the beliefs of the people.

The study was conducted using mutual interview and observation methods. The classification of these healing processes and techniques recorded by the field study has been made; local folk medicine information system data are grouped under the topics of using the power of plants, benefiting from the power of animals and different beliefs and practices, and how the effect of belief on these practices has been determined.

The methods and techniques of folk medicine which have been used for many years by transferring from generation to generation maintain the importance and function of the local people in maintaining or correcting their health. However, due to the opportunities provided by modern medicine, rational and contemporary medical methods are effective in Doğanşehir region as in other regions of our country. In cases where modern medicine cannot be cured or where healing is requested to be faster and more effective, public practice methods are safely applied. The hearths that have been preserved in the region are the strongest indicators of this.

Keywords: Beliefs, Folk Medicine, Health Care, Malatya, Doğanşehir.

Giriş

Dünyanın kadim topraklarından Anadolu, tarih boyunca pek çok medeniyete kaynaklık etmiş, eşsiz bir kültürel hazineye sahip önemli bir yerleşim merkezidir. Bu coğrafyanın yüzyıllardır taşıdığı zengin bilgi mirasının en önemli parçalarından biri de halkın bilgi ve tecrübesine dayanan halk hekimliği yöntem ve teknikleridir.

Folklorun en çok çalışılan konularından biri halk hekimliğidir. Bu konuda çalışma yapmış araştırmacılar arasında Orhan Acıpayamlı, Rifat Araz, Ali Berat Alptekin, Erman Artun, Nerin Köse, Nilgün Çıblak, Sevgi Şar, Serdar Uğurlu, Gülhan Atnur, Gülten Küçükbasmacı, Mustafa Sever, Muharrem Kaya, Eyüp Akman, Caner Işık, Züleyha Ülger, Mehmet Çeribaş, Kürşat Öncül, Rezan Karakaş, Alpaslan Santur, Enver Aras, Gülsen Balıkçı, Tudora Arnaut ve daha pek çok isim bulunmaktadır.

Büyük Türk kültürünün özel bir kolu olan geleneksel hekimlik yöntem ve uygulamaları, geçmişten günümüze pek çok kültürel yapıyla gelişip zenginleşmiştir. Kökeni İslam öncesi inanç sistemlerine bağlı uygulamalara dayanan, dolayısıyla geleneksel inançlara bağlılık taşıyan ve kültürel bir bilgi aktarımı

*Dr. Öğr. Üyesi, Çağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı,

¹ Bu çalışma yüksek lisans çalışmamızla elde edilen verilerden geliştirilmiştir.

yoluyla uygulanan bu yöntemlerden günümüzde tamamlayıcı tıp uygulamaları olarak daha çok yararlanılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla bu durum söz konusu bilgi mirasının önemini artırmaktadır. Bu çalışmada alan araştırmasıyla kayıt altına alınan uygulamalarda, çare teşkil eden maddeler ve malzemelere göre sınıflandırılmış ve temelindeki güç odağı tespit edilmeye çalışılmıştır.

1. Geleneksel Türk Halk Hekimliği

İnsan hayatı toplumlar için her zaman önemli olmuştur. Onlar mitolojik dönemlerden bu zamana ruhsal veya bedensel hastalıklardan sıkıntı çekmişler; avlanma, düşmanlarla mücadele, ekonomiye katkı, soyun devamı vb. gerekçelerle sağlıklı fertlere ihtiyaç duymuşlardır. Bu sebepler, bazen ölümsüzlüğe bazen de sağlıklı ve uzun bir ömre kavuşabilmek için halk hekimliği adı altında bir dalın gelişmesine katkıda bulunmuştur (Atnur, 2010: 51).

Modern tıp, geçmişte çaresi olmayan birçok hastalığa bugün çare bulabilmektedir. Fakat yine de modernleşen dünyada modernlikle birlikte insanın sıkıntıları ve sorunları da artmaktadır. Bir yandan bilim, bu sorunlara çözüm üretirken bir yandan da sorunlar artarak devam etmektedir. Bu ihtiyaçlar döngüsü içerisinde gelişen bilime rağmen kendisine yaşama alanı bulan alanlardan biri de halk hekimliğidir. İnsan ihtiyacını karşılamayan her kültür, gelenek, anlayış yok olmaya mahkûmdur. Halk tıbbı, bugün gündemde ise hatta televizyon programları aracılığıyla bir popülerlik kazanmışsa insanın bu kültürel ortama ihtiyacı olduğunun kanıtıdır (Hufford'dan çev. Sever, 2007: 74).

İnsanoğlu hastalıklardan korunmak ve hastalandığında iyileşmek için sihir büyü ve dinden yardım beklemiş, yaşam boyu edindiği deneyimlerden yararlanmış. İnanılan ve güven duyulan bu etmenler halk hekimliği uygulamalarının yaşama geçirilmesini kolaylaştırmış ve insanlık tarihi boyunca sürmesini sağlamıştır (Polat, 1995: 1).

Geleneksel halk hekimliği uygulamaları, binlerce yıl öncesi atalarımızın tabiat olaylarını, çevrelerini algılama, anlamlandırma ve etkisinde kaldıkları olay ve durumlara karşı tepkide bulunma ve toplumsal yaşam içindeki etkileşimleri sonucu doğmuştur. Geleneksel tedavi anlayışında yaşanmış, birçok kere denenmiş uygulamalar ve bu uygulamalar çevresinde gelişmiş inançlar etkili olmuştur (Sever, 2004: 96).

"İslam'dan önce ortaya çıkan bu gelenek İslam'dan sonra da yaşamaya devam etmiştir. Bu nedenle günümüzde eski geleneksel iyileştirme pratikleri geçmişin inanç ve inanış unsurları ile birlikte uygulanmaya devam etmektedir (Uğurlu, 2011: 317). Fertlerin hastalık karşısındaki tutum ve davranışları, mensup oldukları toplumun değer oriyantasyonu (yönlendirme), inanç sistemleri veya tek kelimeyle kültürünün bir tezahürüdür" (Türkdöğen, 1991: 168).

Türkler, evreni, dünyayı, insanı anlamaya, kontrol altına almaya yardım eden bu inançlardan, hastalıkların sebebini anlamaya ve tedavi etmeye çalışırken de yararlanmışlardır. Ayrıca, günümüz Türkiye'sinin kültürel yapısı göz önünde bulundurulduğunda sihir sistemine dayanan Şamanlığın, hâkim inanç olan İslamiyet'le beraber, hatta İslami bir unsurmuş gibi varlığını devam ettirmesi ilgi çekicidir. Kökeni eski Türk inançlarına dayanan tedavi yöntemlerine geçmeden önce halk hekimliğinde kullanılan tedavilerin çeşitliliğini ve bunlar arasında inançlara dayalı yöntemlerin yerini belirtmek için bunları sınıflandırmak gerekir (Kaya, 2001: 199-200):

1. Tamamen tıbbi usullerle tedavi edilen hastalıklar,

2. Yarı tıbbi bir şekilde, yani birtakım hassal (güçlü, özellikli) otlar, kökler, kocakarı ilaçları dediğimiz ilaçlarla tedavi edilen hastalıklar,

3. Hem tıbbi hem de sihri (büyüsel) bir şekilde tedavi edilen hastalıklar,

4. Yalnız sihri bir şekilde tedavi edilen hastalıklar (Boratav, 2000: 76; Kaya, 2001: 199-200).

Halk ilaçlarının hazırlanışı ve kullanılışı gelenek ve göreneklere bağlı olarak ilkel şekillerde sürdürülmekte ve haricen veya dâhilen kullanılmaktadır (Şar, 1987: 47-66).

Türk kültüründe çok etkili olmuş bir inanç sistemi olan Şamanizm'de hastalıkları iyileştirmek için pek çok sihirselsel uygulamanın varlığı bilinmektedir. Hekimlik görevi üstlenerek bu uygulamaları gerçekleştirenler şaman, kam ya da baksı adı verilen sihirbaz ve otacılar, yöntem ve tekniklerin uygulayıcıları olarak ön plana çıkmaktadır. Günümüz Türkiye sahası halk hekimliği uygulamalarında ise ocaklı, ebe, sınıkcı, efsuncu gibi çeşitli isimlerle anılan kişiler bu görevi gerçekleştirmektedir.

"Halk hekimi toplumun bu yönde maddî ve manevî yönden en bilgisi ve kendisine en fazla saygı duyulanıdır. Bu kişi, hastalıkları, rahatsızlıkları, dolayısıyla bu rahatsızlık ve hastalıkların kökenini teşhis etme ve tedavi önerme iktidarında ve gelenekten edindiği bilgi ve uygulamalarla rahatsızlığın, hastalığın tedavisine yönelik çeşitli ilaçları kullanma veya pratikleri uygulama becerisine sahiptir" (Sever, 2015: 182).

2. Doğanşehir Halk Sağaltmacılığı

Malatya ili kültür hazinesi oldukça geniş bir yöredir. Halk tıbbı uygulamaları ve buna bağlı inançlar bu zenginliğin önemli bir parçasıdır. Halk sağaltmacılığı bakımından yöreyi özel kılan husus bu yöntem ve pratiklerin günümüzde de canlı bir şekilde uygulanıyor olmasıdır. Çeşitli hastalıklar etrafında şekillenen

inanç, çare ve uygulamalar, insan, mekân ve zaman etkileşimi sonucunda yöreye has bir özellik kazanmış ve kültürel bir mirasa dönüşmüştür.

Halk inançlarını ve halk bilgisini içeren halk hekimliği işlemleri taşıdığı kültürel önem bakımından incelemeye değerdir. Çünkü sadece çaresizlikten değil kültürel ve toplumsal sebepler dolayısıyla da geleneksel ve inançsal öze bağlı bu işlemlere başvurulmaktadır.

Uzun yıllardır kullanılan halk tıbbi bilgi dizgesi, yöre insanının sağlığını korumada ya da düzeltmede sahip olduğu önemi ve işlevi korumaktadır. Bununla birlikte günümüz tıbbının sağladığı imkânlar dolayısıyla ülkemizin diğer yörelerinde olduğu gibi Doğanşehir yöresinde de akılcı ve çağdaş tıbbi yöntemler etkin bir durumdadır. Modern tıbbın çare olamadığı durumlarda ya da iyileşmenin daha hızlı ve etkili olmasının istendiği durumlarda halk hekimliği yöntemleri uygulanmaktadır. Yörede varlığı sürdürülen ocaklar bunun en kuvvetli göstergesidir. Doğanşehir yöresinde bezeme, dağlama, dermeği, gece yanığı, isilik-kaşıntı, karıncalık, kurşun dökme, sarılık, siğil, uçuk ve yılançık ocakları bulunmaktadır. Hastalık sağaltma merkezi durumundaki bu ocaklarda ocaklı kişinin kalıtsal iyileştirme yeteneğinden faydalanılmaktadır.

Yörede sağaltma amacıyla kullanılan maddeler; bitkisel, hayvansal ağırlıktadır. Tedavi amaçlı kullanılan bitkiler arasında anason, atkuyruğu otu, çakırdiken, çekem otu, çıtlık otu, dermeği otu, koyungözü otu, sığırkuyruğu oyu, pav/dağ yavşağı otu, payam uşağı otu, kardaşkanı otu, otu, livinç otu, ısırgan, melengiç, sumak, kenger, taş anasonu, sütlüven otu, ökse otu, dağ çayı, kekik, nane, iğde çiçeği, çörek otu, sülsülük, alıç, karadut, kara üzüm, kayısı, erik, ayva, pirinç, buğday, nohut, mısır, meşe, çınar, karanfil, kına, maydanoz, soğan, sarımsak, patates, siyah turp vb. bulunmaktadır. Hayvansal kökenli sağaltım işlerinde kullanılan ürünler ise yılan eti, dana eti, kirpi eti, yumurta, eşek sütü, inek sütü, bal, tereyağı, hayvan kuyruğu, hayvan postu vb. şeklindedir.

Tedaviyi gerçekleştiren kişiler genellikle ocaklı ya da ebe denilen kadınlardır. Bunlar aynı zamanda yöre halkının tabiri ile ağzı dualı kimselerdir. Böylece bitkisel ve hayvansal kökenli ilaç ve uygulamalara dualar da eşlik etmekte, uygulanan yöntem ve pratiklerin yürütücülerinden birinin de inanç olduğu görülmektedir.

Günümüz şartları içerisinde yöre insanı hastalık durumunda her ne kadar sağlık kuruluşlarına başvuruyor olsa da derlediğimiz yöntemlerin canlı bir şekilde ve sıkça uygulandığını, hatta bazen bu yöntemlerin onlara duyulan inanç ve güvenle modern tıbbın önüne geçtiklerini söylemek mümkündür.

3. Doğanşehir Halk Sağaltmacılığında Kullanılan Yöntemler ve İnanç Etkisi

3.1. Tabiat Kültlerine Bağlı Olarak Gerçekleştirilen Bitkisel Kökenli İlaç ve Uygulamalar

Doğanşehir yöresi halk hekimliği uygulamalarında en çok kullanılan unsurların bitkiler olduğu tespit edilmiştir. Bitkilerle elde edilen ilaçların ise daha çok ağrıların tedavi edilmesinde kullanıldıkları görülmektedir. Hastalık konusundaki kabul ve inançlar, bitkilerin çare olarak kullanılmasında etkindir. Kökeni Orta Asya bilgi sistemine dayanan bitkisel kökenli uygulamalar doğaya ait unsurlara doğaüstü güç kazandırılmasıyla hastalıktan kurtulma yolu aranmaktadır. Bitkilerin şifalı gücünden yararlanıldığı kalıplaşmış sağaltım yöntemleri şöyledir:

- Baş ağrısı için ortadan ikiye ayrılmış patates başa bağlanır (K.1, K.4, K.12, K.22).
- Baş ağrısı için saç diplerine kına yakılır (K.8).
- Bel ağrısı için sırta kenger çekilir (K.20).
- Diş ağrısını dindirmek için meşe ağacından alınan mazı havanda dövülerek dişe bastırılır (K.22).
- Diş ağrısı için ağrıyan dişe karanfil konur (K.1).
- Karn ağrısı için payam uşağı denilen bir bitki kaynatılır ve suyu ile banyo yapılır (K.2, K.3).
- Kulak ağrısı için kulağın içine soğan suyu sıkılır (K.20).
- Romatizma ağrıları için çörek otu havanda iyice ezilir ve sabahları aç karnına bir tatlı kaşığı yenir (K.8).
- Sancıyı rahatlatmak için kekik kaynatılır ve içilir (K.4).
- Sancı için saman kaynatılır (K.13).
- Yüzde oluşan yaralara iyileşmesi için elma sürülür (K.1).
- Pavyavşağı denilen bir bitki ezilir ve bir miktar suda iyice kaynatıldıktan sonra yaranın üzerine sürülür, suyu içilir (K.28).
- Yarık şeklinde olan yaralar için melengiç sakızından fitil yapılır ve yarığın içine yerleştirilerek üzeri bir çaputla bağlanır (K.6).
- Dermeği otu kesilir ve yaraya sürülür ya da bağlanır (K.26, K.39, K.40, K.41, K.42, K.43).
- Kara üzüm kurusu iyice ezilir ve iyileştirmesi için yaraya bağlanır (K.1).
- Dil yaraları için karadut yenir (K.1, K.4, K.19).

- Ağız yaraları için yörede su kenarlarında çokça bulunan taş anasonu kaynatılır ve bunun suyuyla gargara yapılır (K.20).
- Mayasıl olan yere kına yakılır (K.22).
- Sivilce ya da çıban için çitlik otu denilen bitkinin suyu çıkarılır ve sivilcelerin üzerine sürülür (K.20).
- Soğan küçük küçük doğranır ve kavrulduktan sonra sivilcelerin üzerine sürülür (K.20).
- Soğanın suyu çıkarılır ve sivilcelerin üzerine sürülür (K.7, K.8).
- Çıbana pestil bağlanır ve böylece iltihabı boşalır (K.22).
- İltihaplı yaralar ya da dolama gibi rahatsızlıklar için soğan kabuğuyla birlikte közde pişirilir ya da suda kaynatılır. Pişen soğanın cücüğü yaranın üzerine bir bezle bağlanır, iltihabı hemen söker (K.4, K.8, K.15, K.20, K.27).
- İltihaplı yaralar için elma püresi yapılır ve yaranın üzerine sürülür (K.1).
- İltihaplı yaraya lokum bağlanır (K.2, K.3).
- Soğan suyu iltihabı söker (K.20).
- Ciltte oluşan yaralar için karadut bir tülbentin içinde ezilir ve suyu deriye sürülür. Alerji şeklinde ortaya çıkan cilt hastalıklarında vücut küllü su ile yıkanır (K.8).
- Morarma ve şişliklerde tuzlu hamur yapılır ve yapıştırılır (K.8, K.14).
- Soğuk algınlığına bağlı rahatsızlıkları gidermek için çakırdikeni denilen bitki kaynatılır ve suyu içilir (K.20).
- Soğuk algınlığı için yazdan toplanan koyungözü otu, sülsülük ve alıç kaynatılarak içilir (K.14).
- Soğuk algınlığında kepek ısıtılıp hastanın sırtına, göğsüne konur (K.26).
- Açık yara mikrop kapmasın diye yaraya soğan ya da sarımsak sürülür (K.8).
- Öksürüğü gidermek için ayva yaprağı kaynatılır ve suyu içilir (K.5, K.6).
- Güzün açan sığırkuyruğu denilen sarı renkte bir otu kaynatarak suyunu içmek astımı geçirir (K.39, K.40, K.41, K.42).
- Dağ yavşağı solunum yolları rahatsızlıklarına, nefes darlığına iyi gelmektedir (K.4).
- Dağ çayı nefes darlığına iyi gelir (K.8).
- Mide rahatsızlıkları için nane çayı yapılır ve içilir (K.22).
- Bağırsak kurdunu dökmek için ısırgan otu ezilir ve pekmeze katılarak aç karnına birkaç gün yenir (K.4).
- Living otu vücuttan zehri atmada çok kuvvetli bir bitkidir (K.4, K.6).
- Yörede amel denilen ishal rahatsızlığı için erik ekşisi leblebi tozuyla karıştırılarak yenir. Ayrıca hastaya pirinç lapası, haşlanmış patates ve sumak karışımı ile yoğurt yedirilir (K.1, K.7, K.8, K.20).
- İshal olmak için kuru ya da yaş kayısı yenir ve üzerine bir bardak su içilir (K.1, K.19).
- Gaz sancısı için anason kaynatılır ve içilir (K.21).
- Böbrek rahatsızlıkları için maydanoz suyu kaynatılır ve suyu içilir (K.26).
- Böbrek taşı düşürebilmek için kırk kilit otu, kiraz sapı kurusu ve altın otu kaynatılarak içilir (K.1).
- Göz hastalıkları için göz otu denilen bitki kullanılmaktadır (K.45, K.46).
- Göz rahatsızlığına kardaşkanı denilen bitki iyi gelmektedir (K.45, K.46).
- İtirdişegi denilen arpacık hastalığı için ortadan ikiye bölünmüş sarımsak arpacığın üstüne sürülür (K.27).
- Ağrıyan göze çay buharı tutulur (K.1).
- Çınar ağacının yaprağı, ısırgan otu ve sülsülük yaprağı kaynatılarak suyunun içilmesi durumunda kalp ve damar hastalıklarına iyi gelmektedir (K.26).
- Kuru ya da yaş ısırgan kaynatılarak suyunun içilmesi dolaşım bozukluklarını giderir (K.4).
- Dolaşım bozukluğu olan kişinin ayağının altına bir miktar temiz toprak konur. Sorunlu yere bastırılır ve usturayla burası çizilerek kirli kanının akması sağlanır. Kan temizlenmeye başlayınca da üzerine bir bez yardımıyla ezilmiş ısırgan otu sarılır (K.4).
- Alıç yendiği ya da kaynatıldıktan sonra suyu içildiği takdirde kalp rahatsızlıklarına iyi gelmektedir (K.39, K.40).
- Kekik kaynatılıp suyu içildiği takdirde damar rahatsızlıklarına iyi gelir (K.6).
- Sarılık olan çocuğun üst dudağının iç kısmına ortadan ikiye ayrılmış bir sarımsak basılır (K.26)
- Sabahları aç karnına kenger yendiği takdirde sarılık geçer (K.47).
- Çekem otu ve ökse otu tansiyonu düşürmek için kullanılır (K.8, K.20).
- Şeker hastalığı için sülsülük meyvesi kaynatılarak suyu içilir (K.39, K.40, K.45, K.46).
- Şeker için dağ çayı içilir (K.7, K.8).
- Cilt kanseri için karadut ezilir ve kanserli bölgeye sürülür (K.8).
- Kanser için siyah turp tüketilmelidir (K.46).

- Atkuyruğu otu prostata çok iyi gelir (K.1).
- Basur için birkaç demet maydanoz suda iyice haşlanır ve bir bez bu su ile yıkanır, hafif nemli bırakılır ve bunu üzerine oturulur (K.1).
- Saç kıran için sarımsak ikiye ayrılır ve saç diplerine sürülür (K.20).

Yukarıda verilen yöntem ve teknikler değerlendirildiğinde, bitkinin gücünden yararlanılarak oluşturulan tedavi yöntemleri olduğu görülmektedir. Bitkiler çeşitli özellikleri dolayısıyla ezilerek veya çayı yapılarak hastalıklara çare olarak kullanılmıştır. Bitkilerin tamamlayıcı tıbbi yöntemler uygulamalar içerisinde yer alarak akılcı sayılabilecek işlemlerin odağında kullanıldığı görülmektedir.

Bu yöntemlerin dışında bitkinin kaynak olduğu ancak büyüsel bir nitelik taşıyan bir tedavi yöntemi de sıtma ve boğmaca hastalığının sağaltımında kullanılmaktadır. Sıtma için sütlüven (sütleğen) otu kıvrılarak "Falanın, filanın sıtmasını geçir, ben de senir koğuram (bırakayım)." denir (K.22). Bu uygulamada sütlüğen otu ile sıtma hastalığının sebebi arasında benzetim ilişkisi kurulmaktadır. Dolayısıyla sütleğen otu büyüsel bir halk hekimliği uygulamasına kaynak olmaktadır.

Bu uygulamanın kökenini Eski Türklerdeki Animizm inancına bağlayabiliriz. İslam öncesi inanç sistemi içerisinde hayvanların, bitkilerin yani doğaya ait unsurların birer ruhu olduğu düşünülmüştür. Ruhun ölümsüz olduğu; ölen insanların ruhlarının bu dünyadan ayrılmadığı, bu ruhların ağaçlarda, bitkilerde yaşadığı dolayısıyla bunların canlı olduğu düşüncesi halk inançlarında geniş yer bulmuştur.

Halk kültüründe özellikle nazardan, kötülükten ve uğursuzluktan korunmak, bolluk ve bereket sağlamak amacıyla gerçekleştirilen uygulamalarda çokça kullanılan bir bitki olan iğde yörede sarılık hastalığının tedavi edilmesinde de kullanılmaktadır. Bunun için iğde ağacının çiçeği suya atılarak kaynatılır ve bu su ile banyo yapılır (K.47). Bir dilekte bulunmak, sıkıntıdan ve hastalıktan kurtulmak için ağacı aracı kılmak eski Türklerden bugüne var olan bir uygulamadır. Bahsi geçen uygulamada ağacın şifa kaynağı oluşu, suyun ise hayat verici, kötülüklerden arındırıcı ve temizleyici olduğu düşüncesi yer almakta; bu durumun ağaç ve su kültürünün yansımaları olduğu görülmektedir.

Boğmaca için ise Doğanşehir ilçesinin Polat kasabasında bulunan iki koca kaya parçasının çatılmış bir şekilde olması ile oluşan boğmaca kayasına/deliğine gidilir. Boğmaca olan çocuk bu deliğe sokulur. Burada buğday, nohut ve mısırdan hedik pişirilir ve çocuklara dağıtılır, ya da giderken çocukların anneleri yanlarında iki ekmek yağlayıp götürürler, ekmeği kayanın olduğu yere bırakırlar. Bu şekilde boğmacanın geçeceği düşünülür (K.22, K.37). Hastalığın sağaltımı için yapılması zorunlu işlemlerden biri hasta çocuğu kayadan geçirmek, diğeri de kansız kurban dediğimiz saçının (libation) dağıtılmasıdır. Şamanist Türk topluluklarından kalma bir gelenek olan saç, Tanrıdan dilenen şeyin gerçekleşmesi için sunulan bir adak olarak gerçekleştirilmesi gerekli bir uygulama olarak görülmektedir.

Eski Türk inanç sistemi içerisinde tabiat kültürüne bağlı olarak dağ, tepe, kaya, taş, ağaç gibi nesnelere kutsal kabul edilmiş, bunların bir ruhu ve gizli güçleri olduğuna inanılmıştır. Bunlardan Eski Türklerde kutlu kayalar; şifa, uğur, bereket sağlanması amacıyla kullanılmıştır. Verdiğimiz örnekteki söz konusu boğmaca kayası şekil itibarıyla da benzerlik yönüyle de ilişkilendirilerek büyüsel bir tedavi yöntemi olarak nitelendirilebilir. Boğmaca boğulur gibi yaşanan öksürüklerin görüldüğü bir solunum yolu yangısıdır. Bu uygulamada boğazın yapısı ile kayanın şekli benzetilmekte ve olumsuzluktan kurtulmak için benzerden yararlanma fikri işlerlik kazanmaktadır.

"Taşlar ve kayalar insanları aniden heyecanlandıran, korkutan cezbeden ve tehdit eden bir özelliğe sahiptir. İnsanlar taşların ihtişamında, sertliğinde, şeklinde ve renginde olağanüstü bir gerçeklik ve kuvvet görürler. Dolayısıyla bir kısım taşlara kendilerinden başka bir gücü temsil etmelerinden ötürü saygı ve hürmet göstermişlerdir. Taşları, kendilerini veya ölümlerini korumak için gerekli olan enerjinin merkezi olarak gören insanlar, onları ruhsal dillerinin bir elemanı olarak kullanmışlardır. İnsan hayatında onların rolü genellikle dini olmaktan çok büyüselidir. Köken veya şekillerinin bir sonucu olarak belli kutsal güçlerle kuşatılmış olan bu taşlara tapınılmaz, fakat onlar belli amaçlara ulaşmada bir araç olarak kabul edilirdi (Kiyak, 2011: 130)."

Söz konusu uygulamada şifa verme gücüyle hastalıktan kurtulmak için bir araç olan kayanın olduğu yere bırakılan yağlı ekmekler de kayanın ruhu olduğuna inanıldığını göstermektedir. Hastalıktan kurtulabilmek amacıyla kayanın ruhunun memnun edilmesi için saç verilmiştir.

3.2. Tabiat Kültürüne Bağlı Olarak Gerçekleştirilen Hayvansal Kökenli İlaç ve Uygulamalar

Hayvansal kökenli ilaç ve uygulamalar halk sağaltımacılığında önemli bir yere sahiptir. Yörede hayvanların ve hayvansal maddelerin kullanıldığı hastalıklar ve çareler şöyledir:

- Bel ağrısı için yumurta cıbarı yapılır. Yumurta sarısı ve rendelenmiş sabun karıştırılarak macun haline getirilir ve temiz bir bezin üzerine serilerek belin üzerine sürülür ve üzerine bez dolunur (K.7).
- Kulak ağrısını gidermek için bir miktar sütün içerisine kül dökülüp karıştırılarak kulağa dökülür (K.2, K.3).

- Tereyağı bir tavada eritilir, hafifçe yakılır ve bir çaputa sürülerek yaraya basılır (K.4, K.3).
- Kırıkçı-çıkıkçıya gidilir. Sınıkçı öncelikle elle kontrol ettikten sonra kırık, çatlak ya da çıkık olduğuna karar verir. Rahatsızlığı gidermek için sorunlu olan yeri eliyle çekip düzelterek eski yerine oturtur. Bunun üzerine yumurta beyazı beze sürülür ve kırık olan yere bağlar. On beş gün hatta bir ay bu şekilde kalır (K.2, K.3, K.4, K.5, K.26).
- Mide rahatsızlıkları için aç karnına her gün bir tatlı kaşığı bal yenir (K.19).
- Düşme, çarpma sonucu ezilen deride oluşan morluk ve çürüklüğü alsın ya da iç kanamayı önlesin diye o bölgeye hayvanın kuyruğu çekilir. Kafa çarpmaları için de aynı şey yapılır (K.31, K.34, K.35).
- Düşme ve çarpma sonucu oluşan morluklar için hayvan postu bağlanır (K.34).
- Davarların karın eti iyice tuzlanarak eziklerin üzerine bağlanır (K.22).
- El-ayak burkulmalarında rahatsızlığı gidermek için keçi kılır kavrulur ve burkulana yere bağlanır (K.31, K.32, K.33, K.34, K.35).

Yörede hastalıkların tedavisinde kullanılan bu maddeler haricinde hayvansal ürünlerle yapılan bazı uygulamalar dikkati çekmektedir. Örneğin boğmaca olan çocuğa erkek kara eşeğin sütü içirilmektedir (K.16). Dünya mitolojisinin aksine Türk mitolojisinde eşekle ilgili sınırlı bilgiler vardır. Bununla birlikte halk tıbbında ve halk kültüründe eşekle ilgili çok sayıda bilgi bulunmaktadır. Eşek dayanıklılık simgesi olarak görülmektedir. Eşek sütünün de bu bakımdan şifa vereceği düşünüldüğünde içirildiğini söyleyebiliriz. Aynı zamanda eşeğin kara olması da özel bir seçim olarak görünmektedir. Kara; uğursuzluk, kötülük gibi olumsuz anlamlar yüklenen bir renktir. Yörede kara rengin, herhangi bir olayın çabuk gerçekleşmesini sağlayan bir özelliği olduğu düşünülmektedir. Kara eşekten alınan süttünde çabuk şifa vereceğine inanılmaktadır.

Doğanşehir halk hekimliği yöntemleri içerisinde kullanılan hayvansal maddeler içerisinde yılan eti ya da derisi de vardır. Yörede ağrı sızı için yılan eti yedirilmekte ya da ağrılı bölgeye yere yılan derisi/eti sarılmaktadır (K.7). Yılan, deri değiştirebilme özelliğine sahip bir hayvan olarak yenilenmeyi, ölümsüzlüğü sembolize etmiştir ve bu uygulamada da şifa kaynağı olarak kullanılmıştır.

“Yılan, Eski Türklerde sağlık ve mutluluk sembolü olarak kullanılmış, Türk hikâyelerinde ‘bilge’ olarak tasvir edilmiştir. Sabırlı, merhametli, misafirperver, dost canlısı olarak tasvir edilen yılanın birbirine sarılmış çift başlı olan figürü, Orta Asya Türklerinde saadet, sağlık, talih ve şifa temsilcisidir (Biray, 2013: 97). “ Şamanist olan Türk boyları arasında da yılanın önemli bir yeri vardır. Yılan Şaman'a yardım eden koruyucu hayvan ruhlarından birisidir. Şaman'ın gökyüzündeki ve yer altındaki seyahatlerinde ona yardımcı olur (Seyidoğlu, 1998: 87). “

İslam dini bakımından eti yenmeyen hayvanlar içinde yer alan yılanın hastalığa çare olması dolayısıyla yendiği görülmektedir. Bu şekilde dinen yenmesi uygun olmayan hayvanlardan bir diğeri de kirpidir. Ancak yörede basur de denilen hemoroit için kirpi eti yenilmektedir (K.7).

3.3. Tabiat Kültlerine Bağlı Olarak Gerçekleştirilen Bitkisel ve Hayvansal Kökenli İlaç ve Uygulamalar

Doğanşehir yöresinde uygulanan halk tıbbı uygulamalarında halk bitkisel ve hayvansal maddelerin bir arada kullanıldığı ilaçları şu şekildedir:

- Bel ağrısı için şişe çekilir ya da cıbar denilen bir tür yakı vurulur (K.25).
- Boyun fıtığı ya da boyun ağrıları için ısırgan tokumu (tohumu), çörek otu, küncü (susam) iyice ezilerek karıştırılır ve halis bala katılarak yenir ya da boyna sürülür (K.4).
- Öksürük için tereyağı eritilerek dut pekmezine karıştırılır ve ılık olarak içilir (K.27).
- Öksürük için bir bardak sıcak suyun içerisine halis bal, karabiber ve limon suyu karıştırılarak içilir (K.1).
- Yaraları iyileştirmek için soğan rendelenir ve sütle karıştırılarak macun haline getirildikten sonra pişirilir ve yaranın üzerine sürülür ve yaranın üstü bir çaputla bağlanır (K.2, K.3).

Akılcı sayılabilecek bu faydacı uygulamalarda, kullanılan malzemenin etkilerinden ya da bu malzemelerin birbiriyle olan etkileşiminden yararlanılmaktadır.

3.4. Diğer Uygulamalar ve İnanç İzleri

Doğanşehir yöresi halk hekimliğine dayalı diğer uygulamalar şu şekildedir:

- Küçük çocuklar sancılandığında kül çekilir (K.2, K.3).
- Sırt ağrıları için jiletle ağrıyan bölgelere hafif çizikler atılır, kan akıtılır (K.8).
- Soğuk algınlığı ve akciğer rahatsızlıkları için şişe çekilir (K.1).
- Kanı durmayan yaraya kül ya da tuz basılır (K.1).
- İltihabı söksün diye sabun rendelenerek macun haline getirilir ve üzerine bağlanır (K.7, K.8).
- Soğuk algınlığında kiremit dayanabilecek kadar bir ısıya getirilir ve göğsün üstüne konur (K.26).
- Boğaz ağrısını gidermek için boğaza sıcak kül bağlanır (K.31, K.32).

- Bademcik şişmesi için temiz bir topraktan sıcak çamur yapılır ve bir bezle boyuna bağlanır (K.7, K.8).
- Bademcik için boyuna tentürdiyot sürülerek masaj yapılır (K.1).
- Astım ve solunum yolları rahatsızlıklarına iyi geldiği düşünülen *Sulu Mağaraya* gidilir (K.1, K.4, K.6, K.9, K.10, K.18, K.19, K.24).
- Böbrek taşı düşürmek için traktöre ya da motora bindirilerek hastanın vücudunun sarsılması sağlanır (K.28, K.29).
- Göz ağrısı için moda adı verilen gıda boyası ve şeker bir havanda dövülür ve göze sürülür (K.4, K.5, K.6, K.11).
- Göz ağrısı için yeni doğum yapmış annenin sütünden damlatılır (K.13).
- Saç dökülmesin, güzel ve parlak olsun diye saçlar sabun yerine yörede dağlardan çıkarılan bir kil ile yıkanır (K.14).
- Bit için saça gazyağı sürülür (K.25).
- Arı sokmasında arının soktuğu yere çamur ya da domates suyu sürülür (K.36).
- Romatizma ağrılarında ya da kol ve bacaklarda görülen şiddetli ağrılara gazyağı ve un karıştırılarak bir hamur yoğrulur. Hamurun içine bir miktar da tuz konulur. Bu hamur ağrıyan yerlere bir çaputla sarılır (K.1, K.7).

Buraya kadar vermiş olduğumuz gerçekçi kabul edilebilecek uygulamalar dışında diğer uygulamalar kategorisinde değerlendirdiğimiz birtakım dinsel ve büyüsel hekimlik uygulamaları da bulunmaktadır. Örneğin;

- Boğmacayı sağaltmak için yedi farklı renk iplik kıvrılır ve boyuna bağlanır (K.8).
- Boğmaca olan çocuğun iyileşmesini sağlamak amacıyla boynuna kırmızı iplik bağlanması (K.22).
- Boğmaca olan çocuğun kışın kardan yapılan büyük bir delikten geçirilir (K.14).
- Siğili olan kimse siğil sayısı kadar arpayı eline alarak arkasına bakmadan üç adet Sûbhaneke duasını okur ve tüm arparları toprağa gömer, böylece siğilleri dökülür (K.22).

Sihri ve büyüsel olarak kullanılan maddelerden biri de miras altınıdır. Yörede vücutta oluşan yaralara ya da gözde oluşan kızarıklıkta gidermek için miras altını sürülür, bu şekilde iyileşeceği düşünülür (K.26). Burada yaraya ya da göze sürülen altının miras olması dikkat çekicidir. Bu uygulamanın kökeninde atalar kültürünün olduğunu söyleyebiliriz.

Türkler arasında kadim dönemlerden beri görülen çok eski ve çok köklü bir inancın uzantısı olan atalar kültürü günümüzde de farklı pek çok uygulamayla varlığını etkin bir şekilde sürdürmektedir. Ataların öldükten sonra da ruhlarının yaşadığı ve toplumla olan ilişkilerinin sürdüğüne dair olan inanç neticesiyle bu yöntemde kullanılan miras altını ile onların koruyucu gücünden yararlanılmaktadır.

Yörede uygulanan bir halk hekimliği de arı sokması durumunda arının soktuğu yer demir parçasına bastırma şeklindedir (K.23). Bu uygulamada demir kültürünün izleri olduğunu söyleyebiliriz. "Demir, insanlık tarihi içinde bir maden olarak önemli güçlere ve fonksiyonlara sahip olmuştur. O bazen gökten düşen göktaşları, bazen de toprağın hazinesi gibi algılanmış ve bu algıya bağlı olarak pek çok gelenek ve inançla çevrelenmiştir (Türkmen ve Türker, 2014: 1). "Şamanizm inancının yaygın olduğu dönemden günümüze gelinceye kadar halk hekimliği uygulamalarında sıkça kullanılmıştır. Demirden yapılan bir nesnenin hastalıklı bölgeye sürülmesi de bu uygulamalar arasındadır. Yapısı itibarıyla sağlamlık, dayanıklılık simgesi olan demir yörede gerçekleştirilen uygulamada bu yönüyle hastalıklardan koruma görevi de görmektedir.

Uyguladıkları büyüsel işlemlerle hastalıkların tedavisini gerçekleştiren ocaklı kimseler de yöreye ait halk hekimlik bilgisinin yönetiminde etkin rol oynamaktadır. Geçmişte şamanların üstlendiği toplumsal rollerin bir bölümünü oluşturan halk hekimliği, günümüzde ocaklı kimselerce yürütülmektedir. Yörede ocaklının uyguladığı yöntemle şifa bulmak, verdiğini yemek-içmek, ocağından alınan kül ile iyileşmek de sıkça görülmektedir. Bu uygulamalar şu şekildedir:

- Bezeme için küllü su yapılır, ocaklı kişi dua ederek küllü suya sürdüğü beziyle vücudu siler (K.30).
- Bezeme olduğunda ocaklı kül, şeker ve sudan oluşan bir karışım yapar ve bütün vücuda sürer (K.2, K.3).
- Ciltte çıkan yaralar için ocaklıya gidilir, giderken soğan, tuz ve su götürülür. Ocaklı küllü su yapar ve yaralara sürerse, hepsi geçer. Bu işlem için ocağa üç kez gidilir (K.28).
- Dağlama için ocaklı, çaputu küle batırıp yakar ve yaraya çarpar (K.4).
- Dermeği adı verilen elde oluşan bir tür deri hastalığı için ocağa gidilir. Giderken ocaklıya hediye olarak bir kalıp sabun, şeker, çay, vs. gibi ufak şeyler götürülür. Ocaklı kişi dermeği otunu yakıp, kül haline getirir ve sonra kalburdan geçirerek eler. Elenmiş külü, inek sütünden elde edilen kaymak ya da tereyağı ile karıştırır ve dermeği olan yerlere sürer, hemen geçirir. Bunun dışında dermeği otunu kesip yaralara bağlayarak da hastayı iyileştirebilir (K.39, K.40, K.41, K.42, K.43).

- Dermeği için ocağa gidilir. Ocaklı yaraların üzerine Arapça dua yazar ve dermeği otunu keserek bu yaraların üzerinde gezerdir (K.7, K.26).
- Gece yanığı için ocağa gidilir. Ocaklı kişi tütsü yakar. Üç kez Subhaneke ve İhlas suresini okuduktan sonra yeni ya da hiç kullanılmamış bir bezi ateşte yakıp gece yanığı olan yerlere çarpar, hastalığı geçirir (K.22).
- Karıncalık denilen büyük kaşıntılı, kabarık yaralar için karıncalık ocağı vardır. Burada ocaklı kişi yaraları tükenmez kalemle yuvarlak içine alır ve üstüne Arapça dua yazar ve geçirir (K.29).
- Kaşıntı için ocağa gidilir, ocaklının verdiği su, şeker ve kül karışımı içilir (K.2, K.3).
- Sarılık olan kişi sarılık ocağına götürülür. Ocaklı kişi hastanın kaşlarının ortasına ya da dudağının iç kısmındaki üst dişlerin kök kısmının birleştiği yere bıçakla ya da jiletle üç kez çizer, kan akıtır. Dua okur ve sarılık geçer. Karşılığında ocaklıya ufak bir hediye gönderilir (K.15, K.16, K.17).
- Siğil için dolunayda ocaklıya gidilir, ocaklı bu siğillerin üzerine Subhaneke duasını okur ve kullanılmamış, "haşırılı süpürge" denilen çalı süpürgesiyle siğilleri süpürür (K.22).
- Uçuk için ocaklıya gidilir. Ocaklı evin ocağından (ateş yakılan yer) aldığı küle elini batırarak üç kez: "Uçuk beni belledi, ben uçuğu elledim." diyerek dudağına kül sürer ve uçuk iyileşir (K.20).
- Uçuk için uçuk ocağına gidilir, ocaklı bir çaput yakar ve üç kez uçuklu yere değdirir. Bunu yaparken İhlas duasını okur (K.8, K.27).
- Vücutta çıkan yılan benzer şekilde kırmızı kabarcıklar olur, bu hastalığa yılanlık denir. Yılanlık için ocağa gidilir, ocaklı kişi jiletle bu yaraları patlatır, pis kanı akıtır ve yaraların üzerine kül sürülür, hasta iyileşir (K.8).
- Deride oluşan isilik ve kaşıntı için aşı boyalı, renkli toprak alınır. Bir bardak suyun içine bir solucanla birlikte bu topraktan koyulur. Bu suyun bir miktarı hastaya içirilir, kalanı da vücuduna sürülür (K.36, K.38).
- Vücutta çıkan yaralar için ocaklı höllük toprağı yapar ve bu toprağı temiz bir suyla çamur haline getirip temiz bir beze sürerek yaranın üzerine koyduktan sonra, yaralar ateşle parpazlanır (K.44, K.45, K.46).
- Nazar için kurşun dökme ocağına gidilir. Ocaklı kurşunu cezvede eritir. Hastanın başının üzerine seccade gerilir. Üç İhlas bir de Fatıha okuyarak içinde bozuk para, bir baş soğan olan su dolu kabın içine erimiş kurşunu döker, kurşunun aldığı şekle göre yorum yapar. Böylece nazar geçer, hasta rahatlar (K.12, K.8, K.26, K.28, K.29).
- Kabakulak için bu işi iyileştirmeyi bilen bir kişi kulağın altından çene altına kadar yayılan şişliğin üzerine tükenmez kalemle Arapça dua yazar. Bunu yaparken her harften önce kalemi diline değdirir (K.1).

Sonuç

Kalıplaşan ve kuşaktan kuşağa aktarılacak uzun yıllardır kullanılan halk tıbbının özel yöntem ve teknikleri, yöre insanının sağlığını korumada ya da düzeltmede sahip olduğu önemi ve işlevi korumaktadır. Bununla birlikte günümüz tıbbının sağladığı imkânlar dolayısıyla ülkemizin diğer yörelerinde olduğu gibi Doğanşehir yöresinde de akılcı ve çağdaş tıbbi yöntemler etkin bir durumdadır. Modern tıbbın çare olamadığı durumlarda ya da iyileşmenin daha hızlı ve etkili olmasının istendiği durumlarda halk hekimliği yöntemleri uygulanmaktadır. Yörede varlığı sürdürülen ocaklar bunun en kuvvetli göstergesidir.

Günümüzde akıl dışı ve ilkel bulunmasına rağmen, modern tıba oldukça zengin bir alternatif bir sistem yaratan halk hekimliği yöntem ve teknikleri, durağan değil oldukça canlıdır. Halkın yüzyıllar içerisinde sahip olduğu bilgi birikimi ve tecrübe ile devamlı bir gelişim gösteren bu bilgi sisteminin gün geçtikçe geliştiğini ve zenginleştiğini söylemek mümkündür.

Türk insanı geçmişten günümüze daima tabiatla iç içe yaşadığı için halk hekimliğinde kullanmış olduğu yöntem ve tekniklerde doğaya ait unsurları içermektedir. Bu unsurlar arasında da Doğanşehir yöresi halk hekimliği uygulamalarına en çok kaynaklık eden unsurlar bitkilerdir. Çeşitli otlar, kökler, meyveler ve ağaçlarla bitkilerin şifa gücünden yararlanılmaktadır.

Yöre halk hekimliğine ait bilgi sistemini ve uygulanan yöntem ve teknikleri değerlendirdiğimizde tabiat kültürüne bağlı inanç ve uygulamaların yansımalarının oldukça yoğun olduğu görülmektedir. Bu uygulamalar aracılığıyla Şamanizm, Animizm, su kültürü, ağaç kültürü, demir kültürü ve hayvan kültürünün günümüzde de etkisini sürdürdüğünü söyleyebiliriz. İslam öncesine ait bu inanç etkilerinin yanında çaresel yöntemlere eşlik eden dualar da İslam dininin etkisi olduğunu ve bu iki farklı kültürel etkinin iç içe geçip zenginleşerek varlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

KAYNAKÇA

Sözlü Kaynaklar

- K.1: Mustafa Demiralp, 56 yaşında, ilkokul mezunu, esnaf, Doğanşehir İlçesi-Merkez, Haziran/2011
K.2: Hayri Şahin, 78 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Doğanşehir İlçesi-Merkez, Haziran/2011
K.3: Sabiha Şahin, 70 yaşında, okuryazarlığı var, ev hanımı, Doğanşehir İlçesi-Merkez, Haziran/2011

- K.4: Tahsin Topal, 69 yaşında, ilkokul mezunu, muhtar, Doğanşehir İlçesi-Merkez, Haziran/2011
K.5: Ahmet Kuzucu, 65 yaşında, ortaokul mezunu, arzuhalci, Doğanşehir İlçesi-Merkez, Haziran/2011
K.6: Hikmet Karaman, 71 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Doğanşehir İlçesi-Merkez, Haziran/2011
K.7: Lütfiye Demiralp, 82 yaşında, okuryazarlığı yok, ebe, Polat Kasabası, Haziran/2011
K.8: Rahime Demiralp, 76, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Polat Kasabası, Haziran/2011
K.9: Ahmet Şen, 76 yaşında, okuryazarlığı yok, tüccar, Polat Kasabası, Haziran/2011
K.10: Hasan Demiralp, 67 yaşında, okuryazarlığı var, çiftçi, Polat Kasabası, Haziran/2011
K.11: Naime Kurukafa, 70 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Polat Kasabası, Haziran/2011
K.12: Güllü Kurukafa, 68 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Polat Kasabası, Haziran/2011
K.13: Asiye Demiralp, 61 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Polat Kasabası, Haziran/2011
K.14: Seher Demirci, 45 yaşında, okuryazarlığı var, çiftçi, Çavuşlu Köyü, Haziran/2011
K.15: Ayşe Coşkun, 85 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Polat Kasabası, Haziran/2011
K.16: Döndü Günaydın, 76 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Polat Kasabası, Haziran/2011
K.17: Melahat Meral, 75 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Polat Kasabası, Haziran/2011
K.18: Sabri Mumcu, 83 yaşında, ilkokul mezunu, tüccar, Polat Kasabası, Haziran/2011
K.19: Tevfik Kurt, 67 yaşında, ilkokul mezunu, tüccar, Polat Kasabası, Haziran/2011
K.20: Neriman Demiralp, 51 yaşında, ortaokul mezunu, ev hanımı, Polat Kasabası, Temmuz/2011
K.21: Melahat Karakaş, 70 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Polat Kasabası, Haziran/2011
K.22: Vetalet Şahin, 43 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Sürgü Kasabası, Temmuz/2011
K.23: Şahin Şahin, 51 yaşında, ortaokul mezunu, inşaat ustası, Polat Kasabası, Temmuz/2011
K.24: Veli Aktaş, 41 yaşında, lise mezunu, çiftçi, Polat Kasabası, Temmuz/2011
K.25: Zeynep Kurt, 90 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Polat Kasabası, Temmuz/2011
K.26: İbrahim Canpolat, 48 yaşında, ilkokul mezunu, muhtar, Fındık Köyü, Temmuz/2011
K.27: Meryem Kurt, 45 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Çavuşlu Köyü, Temmuz/2011
K.28: Yaşar Ürkmez, 70 yaşında, okuryazarlığı var, dağlama ocağı, çiftçi, Yolkoru Köyü, Eylül/2011
K.29: Şefika Ürkmez, 55 yaşında, ilkokul mezunu, karınca ocağı, ev hanımı, Yolkoru Köyü, Eylül/2011
K.30: Hanım Coşar, 78 yaşında, okuryazarlığı yok, bezeme ocağı, ev hanımı, Yolkoru Köyü, Eylül/2011
K.31: Nebahat Hatun, 45 yaşında lise mezunu, ev hanımı, Eskiköy Köyü, Ağustos/2011
K.32: Ali Hatun, 44 yaşında, üniversite mezunu, gıda mühendisi, Eskiköy Köyü, Ağustos/2011
K.33: Mehmet Şahin, 73 yaşında, okuryazarlığı yok, çiftçi, Eskiköy Köyü, Ağustos/2011
K.34: Fatma Hatun, 88 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Eskiköy Köyü, Ağustos/2011
K.35: Sultan Şahin, 80 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Eskiköy Köyü, Ağustos/2011
K.36: Ömer Ergen, 72 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Söğüt Kasabası, Eylül/2011
K.37: Halis Mercimek, 36 yaşında, ilkokul mezunu, esnaf, Söğüt Kasabası, Eylül/2011
K.38: Haydar Ergen, 68 yaşında, üniversite mezunu, emekli öğretmen, Söğüt Kasabası, Eylül/2011
K.39: Aziz Kızıl, 72 yaşında, okuryazarlığı yok, ocaklı kişi, çiftçi, Dedeyazı Köyü, Ağustos/2011
K.40: Cebrail Aktan, 64 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Dedeyazı Köyü, Ağustos/2011
K.41: Mahmut Aslan, 70 yaşında, okuryazarlığı yok, çiftçi, Dedeyazı Köyü, Ağustos/2011
K.42: Halil Aktan, 64 yaşında, okuryazarlığı var, çiftçi, Dedeyazı Köyü, Ağustos/2011
K.43: Hüseyin Şenol, 84 yaşında, ilkokul mezunu, kırık-çukukçu, çiftçi, Dedeyazı Köyü, Ağustos/2011
K.44: Mehmet Ali Erdem, 74 yaşında, okuryazarlığı yok, çiftçi, Karaterzi Köyü, Eylül/2011
K.45: Mustafa Karakiş, 63 yaşında, ilkokul mezunu, muhtar, Karaterzi Köyü, Eylül/2011
K.46: Hüseyin Çakar, 50 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Karaterzi Köyü, Eylül/2011
K.47: Seher Küçük, 53 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Polat Kasabası, Şubat/2012

Yazılı Kaynaklar

- Atnur, Gülhan (2010). Sibirya'daki Bazı Türk Boylarının Destanlarında Halk Hekimliği Uygulamaları. *Bilig*, S. 55, s. 51-70.
Biray, Nergis (2013). Terim Dünyamızda Yılan: Kavram, Anlam ve Yapı Bakımından. *Avrasya Terim Dergisi*, S.2, s. 95 - 113.
Hufford, David J. (2007). Halk Hekimleri, (Çev. Mustafa Sever), *Milli Folklor*, S. 73, s. 73-74.
Kaya, Muharrem (2001). Eski Türk İnanışlarının Türkiye'deki Halk Hekimliğindeki İzleri. *Folklor/Edebiyat*, S. 25, s. 199-218.
Kıyak, Abdülkadir (2011). Eski Türk Kültüründe Taş-Kaya Kültürünün Elazığ'daki Yansımaları. *Toplum Bilimleri Dergisi*, S. 10, s. 129-144.
Kurt, Begüm (2012). *Malatya İli Doğanşehir İlçesi Halk Kültürü Araştırması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Adana.
Polat, Hüseyin (1995). *Sivas Ulaş'ta Halk Hekimliği Uygulamaları*. Ankara: Ürün Yayınları.
Sever, Mustafa (2004). Türk Halk İnançlarında ve Halk Hekimliği Uygulamalarında Meyve, *TÜBAR*, S. 16, s. 95-109.
Sever, Mustafa (2015). Halk Tıbbı, Halk Hekimliği. *Gazi Akademik Bakış*, S. 17, s. 181-192.
Seyidoğlu, Bilge (1998). Kültürel Bir Sembol: Yılan. *Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, s. 86-92, Ankara: TDV Yayınları.
Şar, Sevgi (1987). Afyon Yöresi Halk Hekimliğinde Görülen Uygulamalar. III. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, C. 4, s. 47-66, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
Türkdoğan Orhan (1991). *Kültür ve Sağlık-Hastalık Sistemi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
Türkmen, Fikret ve Türker, Ferah (2014). Geleneklerde ve İnançlarda Demir. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S. 1, s. 1-8.
Uğurlu, Serdar (2011). Türk Halk Kültüründe Geleneksel Halk Hekimliği. *Turkish Studies*, S. 4, s. 317-327.